

KULTUREN

Innerstaden 2:1 - Svartbrödersgatan

fornlämning Lund 73:1
Lunds stad, Lunds kommun, Skåne
Arkeologisk förundersökning 2015

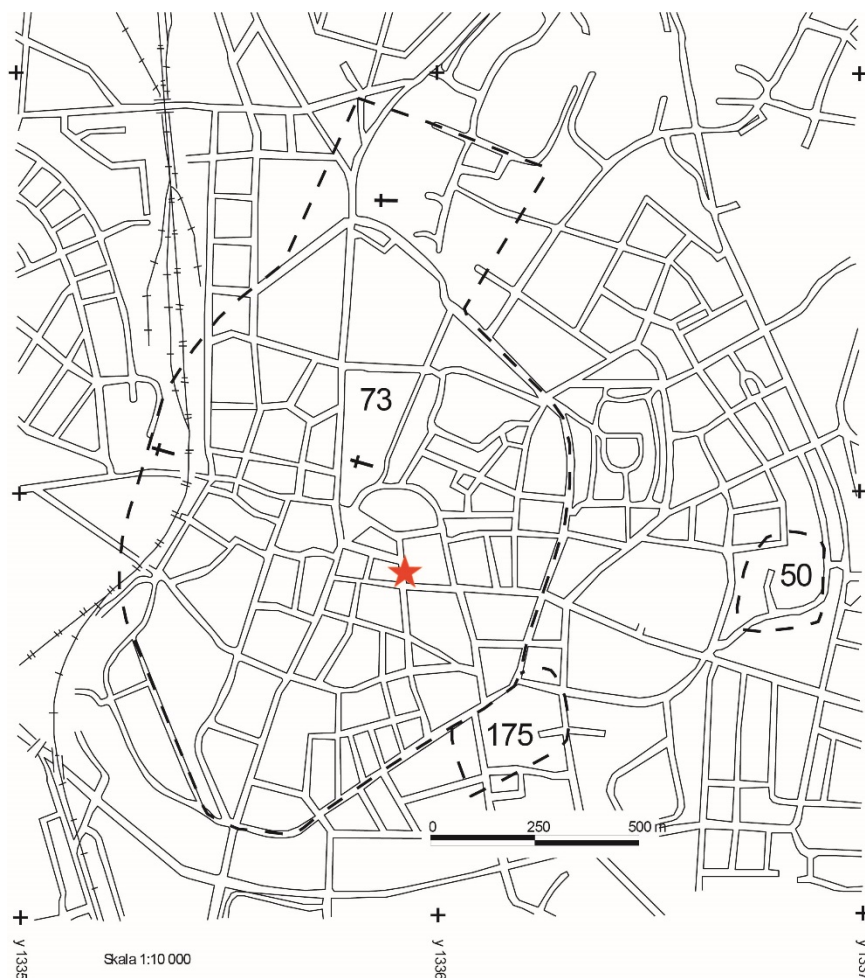
KULTURMILJÖRAPPORT 2015:30

GERTIE ERICSSON

KULTURHISTORISKA FÖRENINGEN FÖR SÖDRA SVERIGE

Innehåll

Inledning	3
Fornlämningsmiljö	3
Tidigare arkeologiska iakttagelser	3
Genomförande och resultat	5
Sammanfattning	7
Administrativa och tekniska uppgifter	9
Referenser	10
Bilagor	10

Figur 1. Lunds medeltida stadsområde, fornlämning Lund 73:1, med aktuell exploatering markerad med en röd stjärna.

Inledning

Med anledning av en akut avloppsläcka genomfördes en arkeologisk förundersökning genom schaktningsövervakning inom fastighet Innerstaden 2:1-Svartbrödersgatan, Lund. Området ligger centralt inom Lunds medeltida stadsområde, fornlämning Lund 73:1. En schaktningsövervakning genomfördes enligt Länsstyrelsens beslut (1st.dnr: 431-564-2015).

Fornlämningssmiljö

Svartbrödersgatan tillhör Lunds allra äldsta gatunät. I den norra delen, i korsningen med Botulfsgatan, har kyrkogården till Sankt Botulf sträckt sig ända ner till korsningen (figur 2). Det aktuella området för ingrepp ligger endast ca 20 m söder om kyrkogården. Innan Saluhallen uppfördes var kvarteret en del av ett större långsträckt kvarter mellan Mårtensgatan i söder, Skomakaregatan i norr, Vårfrugatan i väster och Bankgatan i öster. I den norra delen av kvarteret var S:t Botulfs kyrka belägen. Kyrkan är ej lokaliserad, men gravar från kyrkogården har påträffats. Under slutet av medeltiden tillhörde patronatet

slakten Krognos, som ägde den stora tomten öster om kv. Saluhallen, alltså området för nuvarande Mårtenstorget (Andrén 1984 s 62ff; Johansson Hervén 2001).

Kvarterets nuvarande form tillkom då Botulfsgatan anlades i början av 1900-talet.

Tomtindelningen i kvarteret under 1500-talet har rekonstruerats av Anders Andrén. Detaljerna kring tomterna i det aktuella området utsträckning är dåligt kända och Andrén betonar att det i detta avseende rör sig om förslag eller ungefärliga utsträckningar av tomterna (Andrén 1984).

S:t Botulfs kyrka och kyrkogård

I det nordöstra hörnet av kvarteret låg under medeltiden S:t Botulfs kyrkogård.

Tomt 82:1-5

Hela den södra delen av kvarteret, kom att i mitten av 1600-talet förvärfvas av Anne, änka efter byfogden Jens Skult. På 1690-talet kallades hela detta område för "Trähagen". Den sydöstra delen av kvarteret, som ungefärligen motsvarar Saluhallens utsträckning, utgjordes under 1500-talet och fram till mitten av 1600-talet av tomten 82:5. I den första skriftliga källan som kan kopplas till tomten från år 1556 omtalas att den ägts av S:t Peters nunnekloster. År 1663 omtalas tomten som "Smörkulehave", vilket visar att den då sannolikt ej varit bebyggd (Andrén 1984).

Tomt 82:1

Om den fjärde tomten från söder finns endast en uppgift från år 1663 då den omnämns som Jens Skultes änka Annas ladugård.

Tomt 82:2

Den tredje tomten från söder, ägdes av Stora Prästgillet och omnämns år 1556 som Jens Buntmagers gård och år 1587 som Mads Eriksens gård.

Tomt 82:3

Tomten näst i norr, ägdes av domkapitlet och arrenderades år 1556 på evig tid av riksrådet Mogens Gyldenstierna och hans hustru Anna Sparre. Omkring år 1670 omtalas att tomten inkorporerats i Jens Skultes änka Annas "Ladegardh".

Tomt 82:6

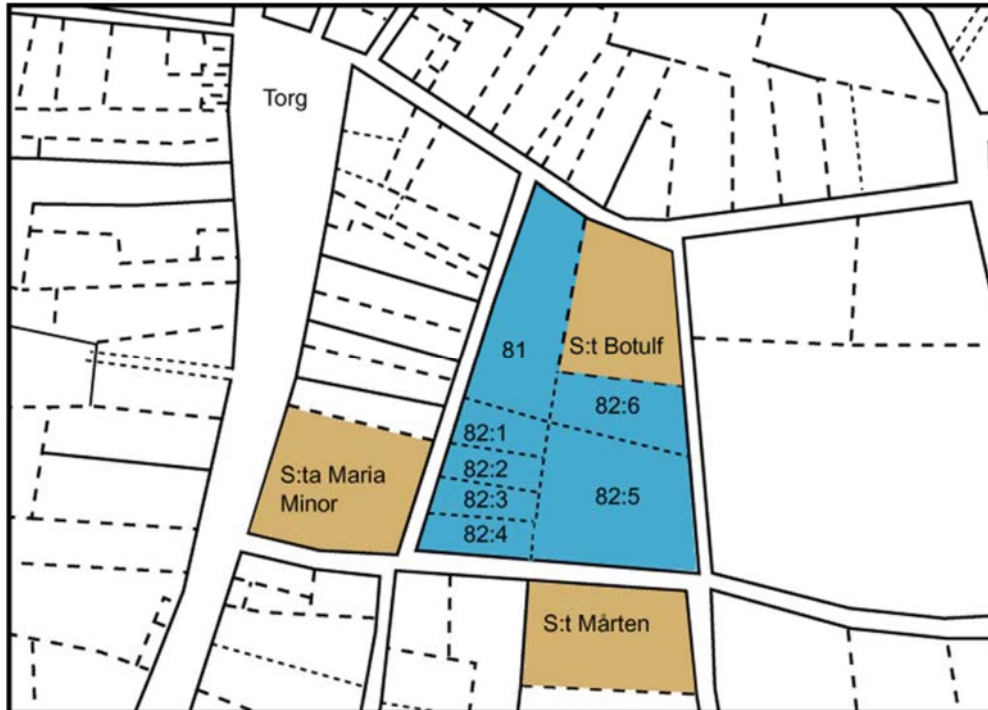
Strax söder om S:t Botulfs kyrkogård låg omkring 1400 en gård, som vid denna tid testamentarades av Niels Jensen till sin hustru Bodil. Inga senare uppgifter om gården eller tomten finns (figur 2). Förutom uppgifterna om S:t Botulfs kyrka och kyrkogård finns bara en medeltida skriftlig uppgift om det äldre kvarteret, från omkring 1400, rörande tomt 82:6 (Andrén 1984).

Tomt 84:2

Tomten längst i söder, närmast Vårfrugatan innehades av S:t Peters nunnekloster och omnämns i samma källor som klostrets större tomt i öster, den tidigare nämnda 82:5.

Tomt 81

Tomten väster om kyrkogården, innehades åren före 1643 av skräddare Christoffer Hansen Pop. Gården bestod av tre bodar som tidigare bebotts av Bent Skriver.

Figur 2: Utsnitt ur Lunds stad omkring 1500. Rekonstruktion av tomtindelningen, efter Andrén 1984. Kyrkogårdarna markerade med ljusbrunt. Området för nuvarande kv Saluhallen och östra delen av kv S:t Botulf markerade med blått.

Tidigare arkeologiska iakttagelser

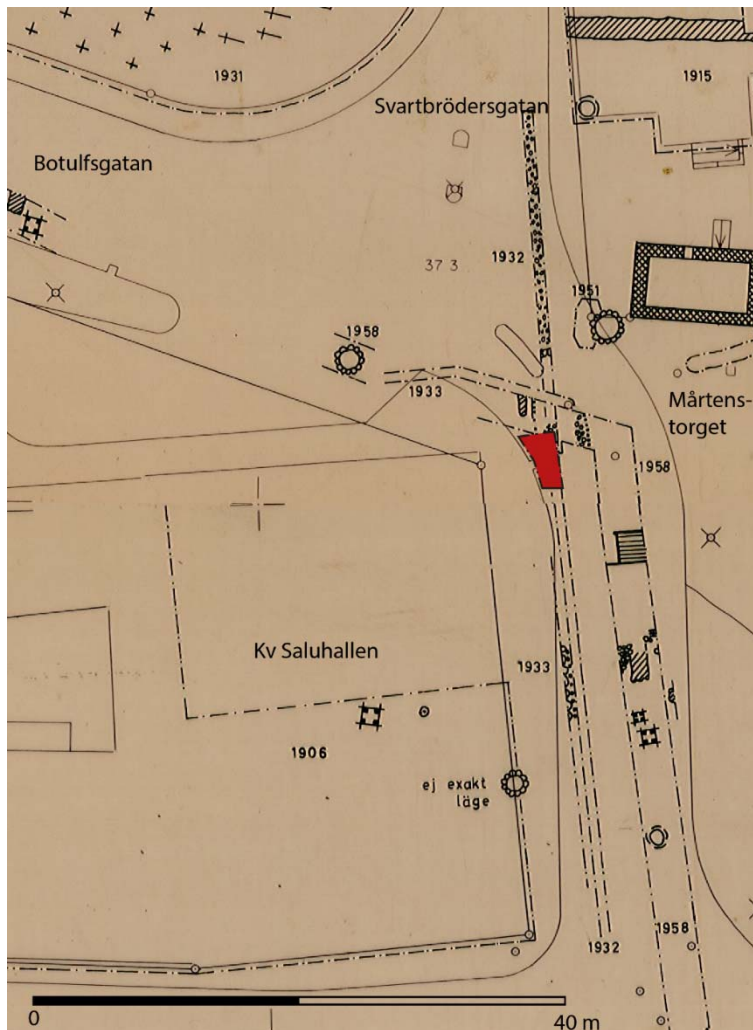
Flera arkeologiska undersökningar och observationer har gjorts i och omkring kv. Saluhallen, Bankgatan och Mårtenstorget innan år 2010 (figur 3). I detta sammanhang kommer endast några att redovisas som sett ur ett rumsligt perspektiv är mest relevanta för undersökningen. Informationen är hämtad ur Kulturens LA-arkiv.

- År 1906 Grundgrävning för Saluhallen genomfördes och de strukturer som dokumenterades var en trä- och en stenbrunn i området mot Mårtenstorget. Träbrunnen var indragen från gatan och stenbrunnen låg i gränsen mellan gatan och tomtmarken.
- År 1909-10 Schaktningar gjordes mellan Mårtenstorget och Lilla Tvärgatan, och kulturlagertjockleken uppgick till minst 1,60 m.
- År 1932 Schaktningar för kloakledning mellan Stora och Lilla Tvärgatan, med ett kulturlagerdjup på 1,30-1,40 m, däröver matjordslager.

- År 1952 En underjordisk transformatorstation byggdes år 1952. På en sektionsritning finns tre stycken kulturlager markerade om en meter styck. Troligen grävdes utan övervakning och dokumentationen gjordes troligen i efterhand.
- År 1956 Grävningar för kulvert, i höjd med Bankgatan nr 18a påträffades en brunn av en urholkad ekstam, diameter 0,80 m, nedgrävd till ett djup av mer än 2,80 m under gatan.
- År 2010 Nydragning av en vattenledning mellan Saluhallen i väster och Mårtenstorget i öster. Sammanfattningsvis kan sägas att inga intakta kulturlager berördes av markingreppen, utan att sträckan var söndergrävd av rönedläggningar från olika tider. Dock framkom moränleran vid ett djup av 1,5 m, och detta måste tyda på att det finns en förhöjning i den ursprungliga marknivån på platsen, då tidigare mått i omgivningen visar på en ursprunglig marknivå vid ett djup av 2 till 3 m (Ericsson 2012).
- År 2010-2012 Grävning för plintar runt Saluhallen inför ombyggnation. Dels berördes toppen av orörda kulturlager, dels återfyllda massor från tidigare schaktningar i gatan. Dessutom påträffades mitt i schaktet stenar som troligen är rester av en grundmur efter ett hus rivet på 1840-talet, samt ute i gatan, stenar som troligen är rester efter en äldre gatubeläggning (Theliander 2012).

Figur 3: Utsnitt av Lunds stads-GIS med kv. Saluhallen. Utschaktade områden markerade med grå färg.

Figur 4. Kulturens arkeologiska generalkarta, med aktuellt ingrepp markerat med rött.

Genomförande och resultat

Med anledning av VA-arbeten i Svartbrödersgatan, Lund, genomfördes en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning. Schaktet grävdes ca 6,00 m långt och 4,00 m brett (figur 6). I den östra delen skulle befintlig ledning ligga och därför grävdes till ca 2,60 m där. Den västra sidan sluttades, så det djupa schaktet var endast ca 1,50 m brett. Under ca 0,80 m bärlager framkom omrörda kulturlager ner till ett djup av 1,40 m. De har troligen lagts ut i samband med omstruktureringar i området, med en breddning av Svartbrödersgatan. Det kan ha skett i samband med att Saluhallen byggdes vid början av 1900-talet, men den kan också ha en tidigare datering. Inget daterande material påträffades vid ingreppen. Därunder framkom intakta, medeltida kulturlager, med hög organisk halt. Kulturlagren var välbevarade och innehöll organiskt material såsom pinnar, mossa, gödsel. Området har tidigare utgjort tomtmark, och den aktuella platsen har troligen varit bakgården, där en stor gödselstack varit förlagd under en medeltid. Den har troligen använts under lång tid då det fanns flera gödsellager på varandra, med liknande innehåll. Vid ett djup 2,40 m framkom steril moränlera (bilaga 1 figur 5 och 6)

Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan sägas att huvuddelen av schaktet var söndergrävt av tidigare rörledningar, men en gödselstack som brukats för samma funktion under lång tid framkom i den västra sektionen. Moränleran framkom vid 2,40 m djup. Förekomsten av en gödselstack i dagens gata ger tolkningen att tomtmarken under medeltiden har sträckt sig längre mot öster, och att gatan sedan har breddats mot väster, troligen under 1900-tal.

Administrativa och tekniska uppgifter

Länsstyrelsens beslut, dnr	431-564-2015	Fornlämning nr/art	RAÄ 73:1
Socken/stad	Lund	Socken-/Stadsnr	1298
Landskap	Skåne	Län	Skåne
Kommun	Lund	Trakt/kvarter/fastighet	Innerstaden 2:1-Svartbrödersgatan
Typ av exploatering	VA-arbeten		
Uppdragsgivare	VA syd		
Typ av undersökning	FU		
Ansvarig institution	Kulturen		
Fältarbetsledare	Gertie Ericsson		
Övrig personal	-		
Fältarbetstid	2015-01-20 till 2015-01-21		
Fälttid			
Arkeolog	3 h		
Maskin	-		
Undersökningens omfattning			
Yta	24 m ²		
Kubik	63 m ³		
Schaktmeter	-		
Kostnad för arkeologi			
Fältarbete	3x700= 2 100 SEK		
Rapport	4x700= 2 800 SEK		
Analys	-		
Övrigt	-		
Summa:	4 900 SEK		
Kostnad övrigt			
Maskiner	-		
Bodar	-		
Övrigt	-		
Summa	-		
Summa, faktisk	4 900 SEK		
Summa, beslutad	Enligt löpande kostnad		
Fyndmaterial (förvaring m.m.)	Inga fynd tillvaratogs.		
Arkivmaterial, förvaring	Kulturens LA-arkiv under fastighetsbeteckningen		
Ritningar, dokumentation	1 A3: Plan skala 1:100, sektion skala 1:20		
Foto	-		
Analys	-		
Övriga upplysningar	-		

Referenser

André, A. & Högstedt, C. 1990. Kartornas Lund. 1580-talet till 1950. Gamla Lund Förening för bevarande av stadens minnen. Årsskrift 72, 1990.

Andrén, A. 1984. Lund. Tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning. RAÄ & SHM rapport. Medeltidsstaden 56. Stockholm.

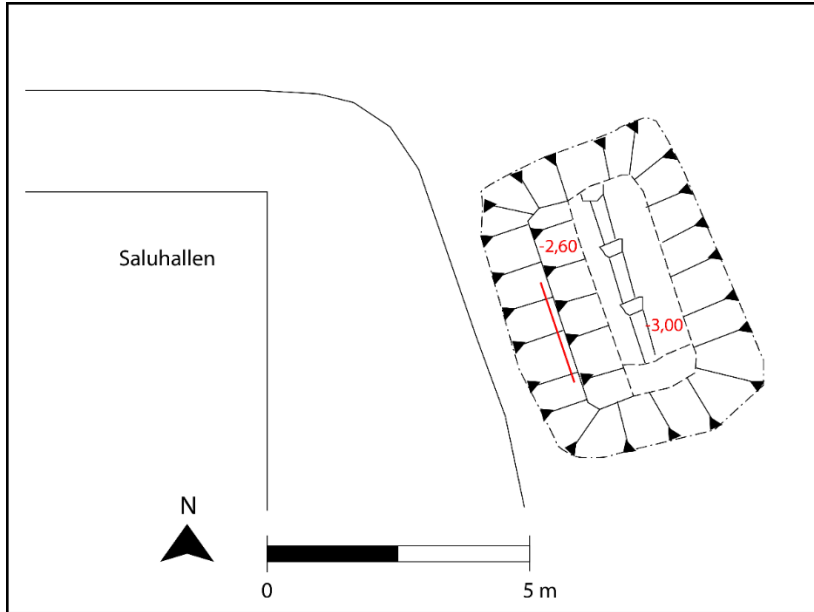
Johansson Hervén, C. 2001. Mårtenstorget i Lund. Arkeologisk undersökning 1997. En kulturhistorisk redogörelse. Arkeologiska rapporter från Lund, nr 21. Kulturen, Lund.

Theliander, C. 2012. Kv Saluhallen 1, Mårtenstorget, Lund. Arkeologisk förundersökning 2010-2012. Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 415. Kulturen, Lund.

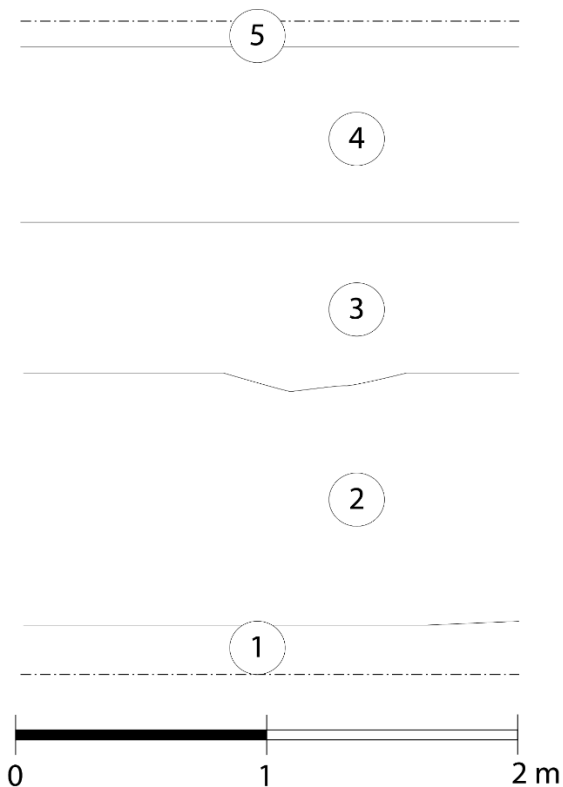
Bilaga

1. Plan och sektionsritning

Bilaga 1:

Figur 5. Planritning över det aktuella schaktet. Rött streck markerar var sektionen är dokumenterad. De röda siffrorna anger djup inom schaktet.

Figur 6. Den västra sektionen i schaktet, se beskrivning nedan.

1. Gul moränlera, finkornig, fet, fuktig och kompakt.
2. Brun humus med inslag av mycket gödsel, mossa, pinnar mm. Finkornig, fet, fuktig och kompakt. Medeltida gödselstack, då området var tomtmark.
3. Brunrå lera med inslag av småsten, bränd lera, träkol, tegelkross, gult tegel mm. Grovkornig, torr, mager, kompakt. Bärlager i samband med utläggande av gata.
4. Makadam.
5. Smågatsten.

Arkeologiska arkivrapporter från Lund har övergått i serien Kulturmiljörapporter fr.o.m. 2013.
I serien Kulturmiljörapporter har utgivits:

2015

- 2015:1 Flyinge 22:49, Lunds kommun. Antikvarisk medverkan 2013-2014. Carita Melchert.
2015:2 Kv Botanicum 15, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2014. Nicklas Kronroth & Aja Guldåker.
2015:3 Kv Fredrik 8, Ystad. Arkeologisk förundersökning 2014. Aja Guldåker.
2015:4 Kv Tegnér 1, Lund. Geoteknisk undersökning m. fl. 2014. Aja Guldåker.
2015:5 Kv Bävern 1, Trelleborg. Översiktlig förundersökning. 2014. Ivan Balic.
2015:6 Utbyggnad av Södra stambanan, sträckan Flackarp – Lund C. Arkeologisk utredning steg 1 2014. Ivan Balic & Johan Wallin.
2015:7 Adelgatan. Arkeologisk förundersökning 2013 och 2015. Aja Guldåker.
2015:8 Stora Råby 34:16, Stora Råby fornlämning nr 10:1 i Stora Råby socken, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2015. Aja Guldåker.
2015:9 Kv Sankt Mikael 16, Lund. Arkeologisk förundersökning och geoteknisk undersökning 2014. Aja Guldåker & Ivan Balic.
2015:10 Innerstaden 2:1, Stortorget, Lund. Arkeologisk förundersökning 2014. Nicklas Kronroth.
2015:11 Trafikplats Gastelyckan – Lund Norra. Arkeologisk utredning 2015. Mattias Karlsson.
2015:12 Fjärrvärme m. m. i Lunds kommun, Skåne. Arkeologiska förundersökningar 2010–2011. Aja Guldåker.
2015:13 Trädgårdsarkeologisk förundersökning vid Ulefos Hovedgaard i Norge, 2015. Aja Guldåker.
2015:14 Kv Sankt Måns 4, Lund. Arkeologisk förundersökning 2015. Aja Guldåker.
2015:15 Skegrie 14:11, Skegrie socken, Trelleborgs kommun, Antikvarisk medverkan. Henrik Borg.
2015:16 Kv Gråbröder 14, Lund. Arkeologisk förundersökning 2014. Aja Guldåker.
2015:17 Kv Trädgården 8, Lund. Arkeologisk förundersökning 2015. Ivan Balic.
2015:18 Kv Sankt Märten 28, Lund. Arkeologisk förundersökning 2015. Johan Wallin.
2015:19 Kv Repslagaren 29 Lund. Arkeologisk förundersökning 2014. Ivan Balic.
2015:20 Borgeby 23:6, Lomma kommun. Borgeby slott porttornet. Antikvarisk medverkan 2014. Carita Melchert.
2015:21 Kv Paradis 51, Lund. Arkeologisk förundersökning 2014. Aja Guldåker.
2015:22 Vård- och underhållsplan. Ballingstorpsgården och Per Olsgården. 2015. Carita Melchert och Gunilla Gardelin.
2015:23 Glädjen 15, Lund. Antikvarisk medverkan 2012-2015. Carita Melchert.
2015:24 Falsterbo 2:22, fornlämning Falsterbo 15:1, Falsterbo socken, Vellinge kommun, Skåne. Kompletterande arkeologisk förundersökning. Ivan Balic och Gertie Ericsson.
2015:25 Färgaren 26, Lund. Stäket. Antikvarisk medverkan 2015. Carita Melchert.
2015:26 Kv Föreningen 2, Lund. Arkeologisk undersökning i form av schaktövervakning 2015. Krister Kåm Tayanin.
2015:27 Kv Grynmalaren 31 och 33, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad och Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2015. Gertie Ericsson.
2015:28 Kv Domkyrkan 1, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2014. Gertie Ericsson.
2015:29 Kv Sankt Mikael 13, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2015. Gertie Ericsson.
2015:30 Innerstaden 2:1 – Svartbrödersgatan, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2015. Gertie Ericsson.